
INGEBOEKT

1. oude wijn in nieuwe zakken

Taalmozaïek is een Vlaamse handboekenreeks die op vele secundaire scholen gebruikt werd/wordt. De reden daarvan zal waarschijnlijk veel te maken hebben met het feit dat er om te beginnen al niet veel keus in handboeken Nederlands is, en dat de grote uitgeverijen de markt onderling zo'n beetje hebben verdeeld. Het is dan ook voorspelbaar dat wanneer één uitgeverij wat nieuws brengt, de anderen dadelijk in de weer schieten om te laten zien dat zij óók aan nieuwe dingen denken. Toen vanaf 1972 uitgeverij Plantyn met een nieuwe generatie handboeken Nederlands uitpakte (de reeks "Facetten", nu reeds aangevuld met "Zoeklichten" sinds vorig jaar), betekende dit feit een ernstige vernieuwing in de vergeelde reeksen van boeken Nederlands. Sindsdien zijn, zoals te verwachten viel, ook de anderen wakker geschoten. Op zichzelf is dit natuurlijk een goede zaak : het aanbod wordt groter, en dat brengt voor de leerkracht een ruimere keuzemogelijkheid mee, waardoor hij juist die keuze ook meer op eigen noden kan afstemmen; De praktijk leert echter dat dit grotere aanbod ook heel wat schijn-variantie en schijn-vernieuwing met zich meebrengt. Het is dus een punt om waakzaam te zijn voor nieuwe boeken die slechts in schijn vernieuwend zijn. De nieuwe Taalmozaïek levert daar het duidelijke bewijs van.

Elke oprechte leerkracht die deze nieuwe uitgave op boekenbeurzen heeft kunnen zien, ruiken, en betasten zal waarlijk onder de indruk gekomen zijn : deel I (voor het eerste jaar A.S.O.) bestaat uit een boek van 415 pagina's, een "leerpakket" met "werkboek" van 167 p., en 99 p. "controlebladen", samen een turf van 681 pagina's voor de leerling. Daarbij komt een "handleiding voor de leerkracht", ten belope van nog eens 119 p. Deel II (voor het tweede jaar) bevat 667 pagina's voor de leerling, en 97 p. voor de leerkracht. Wetend dat deze reeks wordt geleverd door slechts één auteur, kan je niet anders dan in bewondering staan voor zoveel papieren geweld. Althans voor wat de kwantiteit betreft.

De kwaliteit echter van het gebodene stemt heel wat minder gelukkig. En daar zijn ontzettend veel redenen voor. Zo hangt het boek een extreme vorm van taalpurisme aan, vaak tot op de rand van het lachwekkende. In ieder geval is het wat dit betreft droevig gesteld met de realiteitszin van de auteur. Zo richt hij zich op p. 10 tot de leerlingen die dit boek gebruiken : "En met je eigen taal bedoelen we

je Algemeen Nederland, en niet zomaar je streektaal.....". Alsof 90% van onze leerlingen het secundair onderwijs binnenstapt met een "eigen" Algemeen Nederlands. Het is overigens zeer gemakkelijk om vast te stellen hoe, ondanks zijn extreem purisme, de auteur zelf een rommelige inleiding schrijft, in een stroeve en rammelende stijl. Zoiets bevreemdt steeds weer : leerkrachten die met luide stem hun fanatisme voor het enige én zuivere ABN verkondigen, en er zelf wat taalvaardigheid betreft erg bekaaid af komen. Zoals die leraar die ik in een opgenomen interview hoorde zeggen : "Ze kunnen taigenwoerdig zellefs gain Naiderlands nimmer spraike." (Authentiek hoor, niet verzonnen !!)

Maar ook inhoudelijk sluit het boek nauwelijks aan bij de werkelijkheid. Actuele thema's komen vrijwel niet aan bod, en in het algemeen wordt geen enkele aansluiting gezocht bij de leefwereld en de motivatiestructuur van de leerlingen. De manier van opdrachten aan de leerlingen verstrekken is al even betuttelend : "Waarvoor dient een thermosfles ?" is één van de denkvragen....Is dit een boek voor 12-jarigen ??? Wel moet gezegd worden dat een aantal fragmenten uit (soms goede) jeugdboeken is opgenomen.

Voorts richt dit boek zich op een aantal modewoorden die gedurende de laatste tien jaar de onderwijsvernieuwing hebben vervuild : leerstofpakketten, interne klasdifferentiatie, groepswork, geprogrammeerde instructie, motivatie van leerlingen. Het spreekt vanzelf dat het daarbij om terecht belangrijke zaken kan gaan. Ze worden echter tot louter modewoorden wanneer ze gelanceerd worden zonder dat ze ook in de onderwijspraktijk een concrete en zinvolle uitwerking vinden. Dat is precies wat in deze Taalmozaïek gebeurt; zo wordt een stuk spraakkunst volgens de methode van de geprogrammeerde instructie aangebracht (echter zonder te beseffen dat dit alleen geschikt is voor zelfstudie , en niet voor klassikaal gebruik); zo wordt in de inleiding ook gewezen op de noodzaak aan interne klasdifferentiatie, maar wat je daarvan uitgewerkt terugvindt in het handboek zelf, is banaal, en ontmoedigend van niveau.

Naast zijn extreem purisme (en de flagrante inconsistentie van de schrijver zelf), zijn gebrek aan realiteitszin, en zijn inspielen op (hoofdzakelijk technocratisch getinte) modeverschijnselen in de onderwijsvernieuwing, rest mijn vierde, en ernstigste, bezwaar : de specifieke vakinhoud van het boek. Daarmee is het droevig gesteld. Bij de eerste oogopslag reeds merk je het gruwelijk over-aanbod van spelling en spraakkunst. Ik heb, om wat duidelijkheid te scheppen, daarom een ruwe steekproef genomen. Dat leverde volgende resultaten op : in het werkboek van het 1ste jaar S.O. komen volgende onderwerpen als volgt aan bod :

Spelling	33% van het aantal pagina's
Grammatica	35%
Teksten	14%
Overige zaken	12%

Spelling en spraakkunst staan volgens de "vernieuwde" Taalmozaïek dus voor bijna driekwart van alle lessen !!!

Men begrijpe mij niet verkeerd : ik bedoel niet dat dit geen belangrijke zaken zijn. Wat ik wèl bedoel is het volgende. In de eerste plaats leer je goed spellen (vanaf 12 jaar) door zoveel mogelijk gewoon te schrijven, én wat je geschreven hebt te controleren op spel-fouten. Goed spellen leer je in geen geval door tot je achttien-de levensjaar les te krijgen over spelling, of door aparte oefeningen voor spelling te maken. Wat dit betreft is spelling een praktische vaardigheid (soms heel belangrijk, en soms wat minder) die alleen kan verworven worden door te oefenen in natuurlijke, en steeds weer anderssoortige situaties. Spelling is in dit opzicht te vergelijken met rekenen. Je moet het vaak erg nauwkeurig doen. In andere situaties komt het er wat minder op aan. Maar goed rekenen leer je in geen geval door steeds maar les over rekenen te krijgen. Dat is typische leerstof voor de lagere school : daar leer je hoe het moet. Wat achteraf gebeurt, is het gebruiken van die regels in allerlei nieuwe situaties, en door op bepaalde momenten te controleren of je berekening klopt. Stel je voor dat een leraar wiskunde in het S.O. de regel van drie zou blijven uitleggen, of de "brug over 10".... Nochtans is dit precies wat veel leerkrachten Nederlands doen, en in ieder geval wat Taalmozaïek hen wil laten doen. Het kan niet anders of het resultaat moet ontvullend zijn : leerlingen die heus wel goede dictees en foutloze invuloefeningen produceren, maar die geen enkele vorm van spelvastheid hebben in andere schoolse situaties, of erger nog : die in een langere tekst of toets voor een ander vak evenmin spelvast zijn. Om van enige spelling-attitude of van "respect" voor spelling nog maar te zwijgen. Het resultaat is slechts verveling én nonchalance. Het kan ook niet anders. Respect voor de tafels van vermenigvuldiging krijg je ook niet door ze tot op je achttiende steeds maar weer uitgelegd te krijgen. Ik wil er dus op wijzen dat de huidige nonchalance t.o.v. spelling bij de hedendaagse jeugd niet bij hen, maar bij de armtierige didactiek van veel handboeken Nederlands ligt. Als bewijs voor mijn bewering voorspel ik thans dat, ondanks de grotere inspanningen van leerkrachten om hun leerlingen in het S.O. goed te leren spellen, de resultaten gedurende de volgende tien jaren alsmaar bedroevender zullen worden. Indien we jongeren een spel-vastheid willen bezorgen, moeten we vanaf de leeftijd van 12 jaar ophouden met er voortdurend over te zeuren. In de plaats daarvan moeten we de leerlingen gewoon leren schrijven en hen een houding van respect t.o.v. spelling bijbrengen. Hoe dat precies moet heeft Emile Nielen al eerder uiteengezet (zie Moer 1979 : 2, p. 3-14).

Wat spraakkunst betreft, moet men goed voor ogen houden dat het daarbij om slechts één aspect van het vak Nederlands gaat. En dat lestijden die men hieraan besteedt, ten koste gaan van andere dingen die de leerlingen voor Nederlands kunnen leren. (Ik maak hierbij dan abstractie van de lamentabele primitiviteit van de meeste schoolspraak-kunsten, en van de onhanteerbaarheid ervan door het beperkte abstractievermogen van de meeste 12-jarigen). Spraakkunstonderwijs op zich is niet goed of slecht. Wel dient men prioriteiten af te wegen. Vanaf een bepaalde graad van inspanning dat aan een vak (onderdeel) wordt besteed, neemt het rendement af, en verliest men zijn tijd. Het is dan ook gezonder, om er als leerkracht voor te zorgen dat men verscheidene vakonderdelen harmonisch aan bod laat komen (zonder daarbij de meetlat te gaan hanteren). En precies in dit opzicht schiet deze Taalmozaïek schromelijk te kort : 3/4 ervan gaat naar spellen en ont-

leden, maar ten koste van andere, en minstens even belangrijke dingen die jonge mensen in de Nederlandse les zouden moeten leren. Even daarom een (nog erg onvolledig) lijstje. Waarvoor in deze Taalmozaïek geen plaats is : een brief leren schrijven, de krant leren begrijpen, zelf vragen bij een tekst leren formuleren, zelf een gedicht maken, taal-beschouwing, een heldere beschrijving of gebruiksaanwijzing leren maken, een commentaar leren formuleren op een lezen boek of op een TV-programma of film, het verband leren zien tussen dialect en standaardtaal, in groep leren werken, een goede luisterhouding leren aan-nemen, formulieren leren invullen, de bibliotheek leren gebruiken, leren hoe je notities moet maken of hoe je een toets moet voorberei-den, leren efficiënt telefoneren, leren samenvatten van een gesprek, uiteenzetting of tekst, een tabel leren interpreteren, de structuur van een tekst leren ontdekken etc....U kijkt inmiddels ongelovig ? En toch is het waar : voor geen van deze dingen is in dit boek van 681 pagina's plaats of aandacht, omdat zo goed als ALLE aandacht gaat naar uitspraak, taalzuiveringsinvaloeeningen, spelling, en ontleden. Een eenvoudige brief leren schrijven, of een krantebericht leren be-grijpen, dat is er niet bij. Dat zullen ze dus op de universiteit moeten leren.....

In het docentenboek dat erbij hoort, lees je geen letter over de be-langrijkste moedertaal-didactische boeken van de laatste 15 jaar. Géén van volgende namen wordt vermeld : Leidse Werkgroep, Ten Brinke, Griffioen & Damsma, Whitehead.... Ook over thematisch taalonderwijs normale functionäriteit, communicatie-onderwijs, het blijkt allemaal onbekend. Als handboek lijkt mij de nieuwe reeks Taalmozaïek, al-thans de eerste 2 delen ervan, dan ook geen knip voor de neus waard. De uitgangspunten zijn zeer aanvechtbaar, de inhoud is uitermate onevenwichtig, en de presentatie blijft schools en oubollig. Een mozaïk is het wel, maar met taal, en de ontwikkeling van reële taalvaardigheid, heeft het bijzonder weinig te maken. Met het ont-wikkelen van een literaire gevoeligheid nog minder.

Je gaat het op den duur treurig vinden dat voor zo'n magere ideeën-oogst bomen worden gekapt. Nog veel erger vind ik dat een gezonde intellectuele ontwikkeling van onze Vlaamse kinderen erdoor wordt beknot. Misschien, en dat hoop ik heimelijk, is Elsschots geest nog niet uit Vlaanderen verdwenen, en blijft de uitgeverij met de papier-berg zitten.

Willie Van Peer.